

## WINDOWS TERMINOLOGIYASINING SHAKLLANISH VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI

---

*Jabborova E'zoza Erkin qizi*

*Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti*

*Lingvistika(Ingliz tili)1-kurs magistranti*

*Jabborovaezoza13@gmail.com*

*Ilmiy rahbar- **Bobir Maxammadov***

*filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)*

### ANNOTATSIYA

Ushbu ilmiy ishda Microsoft Windows operatsion tizimi doirasida shakllangan va keng qo'llanilayotgan terminologiyaning bosqichma-bosqich rivojlanishi, shakllanish manbalari va lingvistik xususiyatlari tahlil qilinadi. Windows tizimi 1980-yillardan buyon dunyo bo'ylab eng keng tarqalgan operatsion tizimlardan biri bo'lib, unga oid terminlar nafaqat ingliz tilida, balki boshqa tillarda, jumladan o'zbek tilida ham faol o'zlashtirilmoqda. Tadqiqotda Windows terminlari birinchi versiyalardan boshlab hozirgi zamonaviy versiyalarga qadar qanday rivojlanib borganligi, texnologik taraqqiyot bilan qanday yangiliklar kiritilgani, terminlar tizimi qanday kengaygani, qanday terminlar saqlanib qolib, qay biri eskirganligi tahlil qilinadi. Shuningdek, ingliz tilidan kirib kelgan terminlarning o'zbek tilida qanday tarjima qilinishi, ularning normativligiga oid muammolar, semantik mosligi, leksik va morfologik shakllanish xususiyatlari o'rganiladi. Ish davomida Windows terminlari tarixiy-lingvistik, texnik-semantik, pragmatik va tarjimashunoslik nuqtayi nazaridan ko'rib chiqilib, ularning shakllanishida muhim bosqichlar — Windows 1.0 (1985), Windows 95, Windows XP, Windows 7, Windows 10 va Windows 11 kabi versiyalarning roli alohida ta'kidlanadi. Bundan tashqari, foydalanuvchi interfeysi, tizim fayllari, sozlamalar va xavfsizlikka oid terminlar rivojlanishidagi o'ziga xosliklar ham yoritiladi. Mazkur ish o'zbek tilshunosligida texnologik terminlar tahliliga bag'ishlangan amaliy va nazariy tadqiqot bo'lib, terminshunoslik, kompyuter lingvistikasi, tarjimashunoslik va axborot texnologiyalari sohalarining kesishmasida olib borilgan. Tadqiqot natijalari Windows tizimi uchun milliy terminlar bazasini shakllantirish, o'zbek tilidagi texnik tarjimalar sifatini oshirish va AKT tilini boyitishga xizmat qiladi.

**Kalit so'zlar:** windows operatsion tizimi, terminologiya, shakllanish bosqichlari, tarjima muammolari, lingvistik tahlil, terminshunoslik, foydalanuvchi interfeysi, kompyuter lingvistikasi.

**Kirish:** Zamonaviy texnologiyalar taraqqiyoti til tizimiga ham bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Xususan, kompyuter texnologiyalari va axborot tizimlarining keng

qo'llanishi natijasida yuzlab yangi terminlar paydo bo'lmoqda va ular faol ravishda turli tillarga o'zlashtirilmoqda. Ayniqsa, Microsoft Windows operatsion tizimi butun dunyo bo'ylab eng keng tarqalgan platformalardan biri sifatida tilshunoslar, tarjimashunoslar va terminshunoslar e'tiborida bo'lib kelmoqda. Windows operatsion tizimi dastlab 1985-yilda paydo bo'lganidan buyon bir necha bosqichlarni bosib o'tdi va har bir yangi versiya bilan birga yuzlab yangi terminlar, texnologik atamalar, interfeys komponentlari va foydalanuvchi uchun mo'ljallangan funksional birliklar paydo bo'ldi. Shu bois, Windows tizimi bilan bog'liq terminologiyaning shakllanishi, rivojlanish bosqichlari, o'zgaruvchanligi, va tilga o'zlashtirilishi tilshunoslik uchun dolzarb ilmiy mavzudir. Mazkur maqolada Windows tizimi doirasidagi terminlarning leksik, semantik, morfologik va sintaktik xususiyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, ularning ingliz tilidan o'zbek tiliga tarjima jarayoni, tarjimada yuzaga keladigan lingvistik va uslubiy muammolar, va ayrim terminlarning milliy tilga moslashtirish imkoniyatlari alohida ko'rib chiqiladi.

**Tadqiqotning asosiy maqsadi** — Windows tizimi terminlarini rivojlanish davrlari asosida o'rganish, ularning qanday shakllanganini aniqlash va o'zbek tilidagi muqobillarini izohlashdir. Bundan tashqari, maqolada normativ terminologik yondashuv, texnik tarjima sifati, va til madaniyatining texnologiyaga moslashuvi masalalari ham yoritiladi. Ushbu tadqiqot terminshunoslik, tarjimashunoslik, kompyuter lingvistikasi va sotsiolingvistika fanlari kesishmasida olib borilib, ilmiy-amaliy ahamiyatga ega hisoblanadi. Xususan, u AKT sohasida milliy til asosidagi til siyosatini shakllantirish, texnik sohalarda terminlar standartlashtirish, hamda o'zbek tilidagi IT-terminlar bazasini rivojlantirish yo'nalishlarida foydali bo'lishi mumkin.

## **ASOSIY QISM**

### **1. Windows terminologiyasining shakllanishi: tarixiy bosqichlar**

Windows tizimi bilan bog'liq terminologiya uning ilk versiyalari bilan bir vaqtda shakllana boshlagan. Har bir yangi versiya — yangi funksiyalar, texnologiyalar va ularga mos terminlarni paydo qilgan.

Bosqichlar:

*Windows 1.0–3.1 (1985–1992):*

Asosiy interfeys elementlari, fayl va dastur bilan ishlashga oid terminlar paydo bo'ldi.

*File, Program, Menu, Window, Save, Exit.*

*Windows 95–98 (1995–1998):*

“Start” tugmasi, “Taskbar”, “My Computer” kabi foydalanuvchi interfeysi elementlari joriy qilindi.

*Start Menu, Recycle Bin, Control Panel, Shutdown, Desktop.*

*Windows XP–7 (2001–2012):*

Internet, xavfsizlik, tarmoqlar bilan bog'liq terminlar ko'paydi.

*Firewall, Administrator privileges, User Account, Network Settings, Windows Update.*

Windows 10–11 (2015–hozirgi):

Bulutli texnologiyalar, interaktiv interfeys, xavfsizlik va xususiylashtirish bilan bog'liq terminlar rivojlandi.

*Cloud Sync, Cortana, Virtual Desktop, Privacy Settings, BitLocker.*

Tahlil: Bu bosqichlar orqali Windows terminologiyasi zamon bilan birga rivojlanganini, texnik taraqqiyot uning tiliga bevosita ta'sir ko'rsatganini ko'rish mumkin.

## **2. Terminlarning morfologik va semantik tahlili**

Windows terminlari, asosan, ingliz tilidagi ikki yoki undan ortiq komponentli birikmalar shaklida bo'ladi. Ular o'zbek tiliga o'girilganda semantik to'liqlik va foydalanuvchiga tushunarli bo'lishi kerak.

## **3. Tarjima strategiyalari va muammolar**

Windows terminlarini o'zbek tiliga tarjima qilishda quyidagi asosiy usullar qo'llaniladi:

✓ Tarjima usullari:

*Kal'ka (so'zma-so'z tarjima):*

*File Manager → Fayl boshqaruvchisi*

Izohli tarjima:

*Firewall → Tarmoq xavfsizlik devori*

O'zlashtirish (transliteratsiya):

Driver, Taskbar, Cortana kabi atamalar ba'zida tarjima qilinmasdan asliyatida qoladi.

Sinonimlar bilan moslashtirish:

*Log off → Chiqish yoki Sessiyani yakunlash*

✗ Muammolar:

Terminlar bir necha variantda tarjima qilinmoqda, bu esa yagona terminologik standart yo'qligini ko'rsatadi.

Ayrim tarjimalar texnik jihatdan noto'g'ri yoki tushunarsiz bo'lib qolmoqda.

Default – ba'zida “andaza”, “standart”, “avto” deb tarjima qilinmoqda. Qaysi biri mos – kontekstga bog'liq.

## **4. Terminlarning o'zbek tilidagi lingvistik mosligi**

Windows terminlari o'zbek tilining grammatikasi, uslubi va madaniy tafakkuriga mos holda ishlatilishi kerak. Foydalanuvchi interfeysi o'zbek tilida to'g'ri aks ettirilmasa, foydalanuvchilar tushunmovchilikka duch kelishi mumkin.

Yaxshi tarjima misollari:

This PC – Ushbu kompyuter

Restart – Qayta yuklash

Lock screen – Ekranni qulflash

Update & Security – Yangilanish va xavfsizlik

Tahlil: Bular soddaligi, semantik aniqligi va funksional mosligi bilan ajralib turadi. Yagona terminlar bazasini yaratish bu boradagi muammolarni kamaytiradi.

### **5. Terminlarning madaniy va funksional o'ziga xosliklari**

Har bir til o'zining madaniy tafakkuri va texnik muhitiga mos tarzda terminlarni qabul qiladi. Masalan, User Account Control atamasi ingliz tilida texnik, lekin o'zbek tilida “foydalanuvchi huquqlarini boshqarish” deb yumshatilgan shaklda tarjima qilinadi.

Albatta! Quyida “Windows terminologiyasining shakllanish va rivojlanish bosqichlari” mavzusi uchun ilmiy maqolaning xulosa qismini taqdim etaman. Ushbu xulosa ilmiy uslubda yozilgan bo'lib, tadqiqotning asosiy natijalari, amaliy ahamiyati va kelajakdagi tadqiqotlar uchun tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

#### **Xulosa**

Microsoft Windows operatsion tizimining rivojlanishi bilan bevosita bog'liq bo'lgan terminologiya nafaqat texnik jihatdan, balki lingvistik nuqtayi nazardan ham chuqur tahlilga loyiq. Ushbu maqolada Windows tizimiga oid terminlarning shakllanish bosqichlari, ularning semantik va morfologik xususiyatlari, tarjima usullari hamda o'zbek tilidagi moslik darajasi ko'rib chiqildi. Tadqiqotdan aniqlanishicha, Windows terminologiyasi har bir yangi versiyada o'zgarib, takomillashib borgan. Dastlabki versiyalardagi oddiy interfeys atamalaridan tortib, hozirgi zamonaviy texnologik, xavfsizlik va bulutli xizmatlar bilan bog'liq terminlargacha bo'lgan evolyutsiya bu soha terminlarining dinamik va funksional xususiyatlarini ochib berdi. Terminlarning aksariyati ingliz tilidan kirib kelgan bo'lib, ularni o'zbek tiliga to'g'ri tarjima qilish — lingvistik moslik, texnik aniqlik va uslubiy soddalikni taqozo etadi. Tarjima jarayonida uchraydigan muammolar — bir necha sinonimlar mavjudligi, terminning ma'nosining buzilishi, foydalanuvchiga tushunarsiz shakllarda berilishi kabi holatlar terminologiyani standartlashtirish ehtiyojini ko'rsatadi. Bu borada izohli tarjima, kalka qilish va moslashtirish kabi usullar kombinatsiyalangan holda qo'llanishi lozim. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, Windows terminologiyasi bugungi kunda o'zbek tilida hali to'liq shakllanmagan sohalardan biri bo'lib, milliy IT-leksikani shakllantirish, AKT tilini rivojlantirish, va kompyuter savodxonligini oshirish uchun asosiy manba bo'lib xizmat qilishi mumkin.

#### **Tavsiyalar:**

❖ Windows terminlarini o'zbek tilida yagona standart asosida ishlab chiqish va texnik lug'atlar bazasini yaratish;

- ❖ Texnik tarjimonlar va dasturchilar uchun Windows interfeysi va terminologiyasi bo'yicha qo'llanmalar ishlab chiqish;
- ❖ Har bir Windows versiyasi uchun atamalarni to'plab, ularning semantik tahlilini asoslovchi ilmiy lug'at (glossariy) tuzish;
- ❖ Windows interfeysi tarjimalarida foydalanuvchiga tushunarli, oson va lo'nda bo'lgan variantlarni tanlash.

#### **Foydalanilgan adabiyotlar / References:**

1. Qodirov, A. (2019). Kompyuter lingvistikasi asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya.
2. Toshmatova, D. (2020). "Texnik matnlar tarjimasida terminlarni moslashtirish muammolari". O'zbek tilshunosligi muammolari, 2(4), 115–123.
3. Yuldasheva, M. (2021). "Axborot texnologiyalari sohasidagi atamalar tarjimasi va ularning lingvistik xususiyatlari". Filologiya masalalari, 3(1), 45–52.
4. Karimov, N. (2015). Til va zamon: texnik terminlar tarjimasi haqida. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi nashriyoti.
5. Mamatov, A. (2007). O'zbek tilida texnik terminlarning shakllanishi. Samarqand: SamDU nashriyoti.
6. Microsoft Corporation. (2023). Windows terminology glossary. <https://learn.microsoft.com>
7. Sager, J. C. (1990). A Practical Course in Terminology Processing. Amsterdam: John Benjamins Publishing.